

ACC. N:R M. 12855 : 1-11.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Västergötland Upptecknare: Walborg Larsson, Hållsbäck
Härad: Kind Berättare: Emil Pettersson, "
Socken: Hålsjö Berättarens yrke: f.d. hem. ägare
Uppteckningsår: 1953 Född år 1878 i Bäck

Marknader och marknadsresor. s. 1-11. N. No. 45.

Skriv endast på denna sida

ACC. N:R **M. 12855: /**

Marknader o marknadsresor.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

N.M. 45

1

Den marknad som för ett 70 till 80 tal
år sedan (och fram till våra dagar) mest
besöks är Gislaved. Den är belägen i då-
varande Bärnads socken i Västbo härad
i Småland. Den kallades av folket för Gisl-
veds hästmarknad- respektive sommark-
nad. Den förstnämnda hålles någon gång
i början av september och den sistnämnda
i regel den 21 eller 6 juni om dessa ej in-
faller på helgday. Under berättas be-
döm varade marknaden i 3 dagar, under
det att den i nuvarande tid ej hålles
på mer än en dag. Första dagen hålles
"getamästen" då getter såldes och köptes
andra dagen "grisamästen" då den blivande
julgrisen inköptes, och tredje dagen

1 "kreatursmäten" då kor, stutar och dragor
köptes och såldes. På hästmarknaden in-
fann sig köpare från Jönköping som inköpte
te djur som skulle slaktas, i all synnerhet
oxar vilka blivit för gamla och ej längre
kunde användas som dragor.

Marknadsresan fick i regel antä-
das dagen innan marknaden. De som inte
hade för lång väg behöfde naturligtvis
inte gå förrän samma dag. De som skulle
sälja eller köpa kreatur fick gå till fots
och "laja" (lida den i sv. & grimma). För sådana
som hade häst & vagn gick det ju bra att
åka. d. v. s. om man ej skulle medföra
kreatur. Barnen fick som regel stanna
hemma, det var far & mor samt kanske
någon av fjärsfamiljet som förstod mark-
nadsresan. Kläderna utgjordes av de van-
liga kläderna och byarna var vanliga. 1880-tal

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

2.

liga helgdagskläderna. I mår o "blånsbräd" (mycket målat av råg o hvar utgjorde färdbesten. Det förvarades i ett fläskrin. I mörst var mattryckt i en ask av trä, smörask. Ost och "spekefläsk" (saltat fläsk som äts rått) utgjorde sovelst. Och så först o sist "pluntan" (brännvinsflaskan) väl inviad i en strumpa och nedstucken i ett hörn av matsäcksskuffen. I krinist var av trä med järnbeslag, bastant smickrat för att håla den tidens ofta nog så knaggliga vägar.

Under själva färden till marknaden hade man i regel fäjä, och ju närmare man kom till marknadsplatsen ju större blev naturligtvis sällskapet. I bäm och glam förkom i all synnerhet om mycket ungdom fanns i marknadsföljt. Knallar, försäljare och upp.

ACC. N:R M. 12855: 4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4

4/ köpare kom i regel till marknadsplatsen
dagen innan marknaden skulle hållas,
och gjorde då i ordning sina stånd och
bodar. På vägen till Gislavads marknad
fanns och ställde som hette Mångsba hvile
där folk brukade sista och äta. Över
nattningen skedde i handgärdarna utmed
vägen. Där bäddades s. k. syskonsäng
(man låg i en rad på golvet på halvm
eller i bästa fall madrasser om sådana
fanns att tillgå.) Det var eftersäkt att
få ha marknadsfolk om natt, ty de
beslötade i de flesta fall för sig. De
pengar som man då fick skulle husma-
den på stället få ta med sig till
marknaden och handla för. Akda-
nen utgjordes av en smalspårig fiävegn
kombinerad med en spjälakäck att för-

vara vararna i. Hå på orten kallades
sagarna för Erlandsboarna, beroende på
att de tillhörde i Erlandsbo i Willstads
socken. Framhjulen på vagnen var mindes
och bakhjulen större. Under läcken fanns
fräjädrar. En dagresa med lass utgjordes
av tre mil, och med "lättskjuts" (alltså
utan lass) 4 mil. Några övfall eller
dylikt ha ej besökt här på orten, kanske
något enkelt slagmål emellan hyllers söner
färdar, i all synnerhet om man emakad
på pluntan hit väl mycket! I vissa fall
besökt så marknaden i rad. Besökt även
besökt först i Ventsjunga marknad för att
köpa en oxe, men då där ej fanns någon
lämplig, reste han till Långaryds som var
dagen efter. Där fanns gott om slagor, och
en lämplig sådan inköptes. Har någon

orksa knepig i besattningshandel kunde det
hända att man anförträdde honom att in-
köpa eller sälja ett besatt. I ädels-
handlarna hade hade på marknaden, des-
emellan de gick omkring i gårdarna och
sålde. De var i regel från Jukhådsbyg-
den, Borstheten (allibland kallat för knall-
donen.) Långt tillbaka kallades knallarna
för "svare" berömda på att de medelt
en svarstol, uppsatt i skogen, svarade
skålar, skedar och dylikt av alsträ. Upps
ifrån Dalarna kom kullor och försåldes
lätta smidesarbeten knivar, saxar m. m.
Knallarna färdades i regel häradsvägarna
och gjorde avstäckor in på småns skogs-
och bygdevägar för att kunna besöka
alla sina kunder. För jul kunde man
vara säkra på att många knallar komma

ACC. N:R M. 12855:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

7.

Halorna tillverkades i knallarnas hem och i
makten däromkring. Knallarna uppköpte ull
efter delen av sina alster på en ort och
försåldes dem på en annan. Knallarna
från Tjuvhälsbygden handlade med
tyger, chaler o dukar, allt hemvävt. Från
Gnosjöbyden sålufördes siktar, säll o stål-
fädsarbeten. Från Markaryd sålufördes
vävskedar. Många knallar från den bygden
gick över gränsen till Byggsland och för-
såldes där vävskedar. Knallarnas blädder-
gjordes av den tidens vanliga blädderäter
alltså vadmatskläder. Halorna förvare-
des i krynken och säckar "blaggans-
säckar" som buros på ryggen. Knallarna
använde ett språk s. k. "mångsing" som
utomstående inte förstod. På grind-
stolpar och ladväggar ritades märken

som endast knallarna förstod. De utrisade
sär det lånade sig att gå in, alltså där
det gick att säga och där man even-
tuellet också kunde få mat och hån-
känge över natten. —

Den marknad som här beröfts,
alltså Gislaved, låg i omedelbar närhet av
dåvarande Gislaveds by. Gjältes platsen
kallades "Rya" (röjd, uppröjd plats i
skogen. Agas till marknadsplatsen var den
börde på var hemmen han låg. Tagda
börde håll också stånden och badarna
i ordning och skick, badarna vara av
här, med en läm att fälla ut ena
marknadsplatsen. På lämnen slacha-
des sedan ~~varna~~ upp för allmänt be-
skådande. Agasen till marknadsplatsen
tag sedan upp en "badavgift" av

ACC. N:R M. 12855:9.

knallarna för sina besvär. Även under natten ombesörjdes han att det hölls vak, så att ingen kom vid att stjåla. Badarna och stånden låg i en ytterring kring marknadsplatsen. Marknadsföreläggning övernattning skedde i de omkringliggande gårdarna, under den tid marknaden följde.

De varor som från denna ort salufördes på marknaden utgjordes i huvudsak av bränsle, skinn, korbad fisk samt ganska något hemslöjdsalster. Någon tull fanns ej, handeln var fri. De varor som inköptes varierade.

De unga fru som skulle gifta sig inköpte spålbäckar och ringar. Den svarta silkesduken till bruden inköptes också. ~~Her~~ I kvin fanns också att köpa till att

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

9.

förvara psalmboken och ringen i. Men
skulle det vara bra förfar digade gärna
fästmannen ett sådant skrin själv
till sin käresta. Bytte på marknaden
förskom, men var bänks ej så vanligt,
i huvudsak var det ungdomen som då
bytte blackor och fällknivar. Något sär-
skilt namn på detta förskom ej. Irsditt
beviljades ej på en marknad, knallarna
bände ej bundna och bänks kom aldrig
att träffa dem mera. Det traditionella
inköpet på marknaden var de hembakta
palkagrisarna (karameller) som inköptes o-
medfördes som gåva till de hemmavarar-
de.

Giftkemålsplaner uppgjordes nog och
så på marknaden, ungdomarna från
ekilda orter träffades, och band för

ACC. N:R M. 12855: //.

liest knäfas. Fjäntespalk gräppade på
marknaden nya hushånds som "stadds"
dem för ett år framåt. - Hemsfärdens
förtags i stora klungor under skämd
och glam. De som hade häst och vagn
börde sina varor, och de som gick till
fots fick bära sina. En elag väska s. k.
"nattsäck" i Småland "hemlängtan" ha-
de samliga att placka ner sina ~~gä~~ i.
Nattsäcken var av hemsvävt tyg, med lår
och bygel av järn, samt handtag av läder.
Så var man då efter flera dygns bortovara
åter hemma, och så häppas vi, några be-
lätra med sin marknadsresa.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

11.